

Procjena lokalnog rizika od katastrofa za poljoprivredu

Uvod

Bosna i Hercegovina (BiH) je sklona raznim prirodnim opasnostima, uključujući zemljotrese, klizišta, poplave, suše i oluje, zbog svoje geološke strukture i klimatskih i topografskih karakteristika koje stvaraju različite hidrometeorološke uvjete.

Zemlja je do sada nekoliko puta bila pogođena velikim poplavama, kao što su bile poplave 1976., 1996., 2004., 2010. te posebno razarajuće poplave koje su se desile u maju 2014. godine, koje su ostavile značajne posljedice naročito po sektor poljoprivrede. Tada je procijenjeno da se od ukupnih šteta i gubitaka u vrijednosti od preko 2 milijarde eura, što je iznosilo oko 15 posto od BDP-a zemlje 2014. godine, na sektor poljoprivrede odnosilo 140 miliona eura, od čega 78 miliona eura na štete i 62 miliona eura na gubitke. Osim toga, sektor poljoprivrede u Bosni i Hercegovini je u velikoj mjeri podložan sušama, posebno sjeveroistočni i jugozapadni dijelovi zemlje. Među najvećim sušama koje su pogodile ovaj sektor su one iz 2002., 2003., 2007. i 2012. godine. Suše koje su se dogodile 2012. godine su prouzrokovale gubitke u poljoprivrednoj proizvodnji u vrijednosti od preko milijardu USD i smanjile su prinos žitarica i povrća do 70 posto.¹

S klimatskim promjenama se očekuje porast učestalosti nastanka i težine hazarda povezanih s klimom. Klimatske promjene će u velikoj mjeri uticati na poljoprivredu usljed prirode sektora osjetljive na klimu, a ljudi čija prehrana, prihod, egzistencija i ukupna dobrobit ovise o njoj, kao i njihove aktivnosti, su među najranjivijim. Posebno su mali poljoprivredni proizvođači, pastiri, ribolovci i šumari u zemljama u razvoju, kao što je Bosna i Hercegovina, koji su često najsiromašniji u svijetu s najmanje dostupnom hranom u dovoljnim količinama, posebno ranjivi u slučaju nastanka katastrofe, što može rezultirati značajnim gubicima u ljudskom životu, usjevima, stoci i štetama na imovini i infrastrukturi.

Osim toga, u velikoj mjeri su ranjivi usljed, naprimjer, nedostatka ili ograničenog pristupa resursima, kao naprimjer, zemljištu, vodi, energentima, sirovinama za proizvodnju, gnojivu, kao i zbog ograničenih sredstava, kao što su zemljište, imovina, stoka, ušteda ili mogućnost podizanja kredita ili osiguranja. Stoga, nisu adekvatno u stanju spriječiti, pripremiti se, odgovoriti, niti oporaviti se od učinaka katastrofe.

Rizik od katastrofa je funkcija opasnosti (hazarda) kojima je zajednica izložena i ranjivosti te zajednice. Kada zajednice imaju kapacitete (znanje, vještine, resurse), tada mogu smanjiti rizik.

$$\text{RIZIK} = \frac{\text{HAZARD X RANJIVOST X IZLOŽENOST}}{\text{KAPACITET}}$$

Procjena rizika od katastrofa je proces u kojem se rizik određuje analizom opasnosti (hazarda); procjenom postojećih uvjeta ranjivosti koji bi eventualno mogli nanijeti štetu izloženim ljudima, imovini, uslugama, egzistenciji i okolišu, kao i kapacitetima za smanjenje uticaja hazarda.²

Preporučuje se radi preglednosti izrada izvještaja o procjeni rizika od katastrofa za svaku općinu posebno, s obzirom da je svaka općina drugačija.

Dio A – Hazardi

Identifikacija hazarda se odnosi na sistematsko korišćenje svih raspoloživih informacija kako bi se odredile vrste hazarda koji mogu uticati na zajednicu, skupa s njihovim pokretačima i efektima. To obuhvata identificiranje, naprimjer, sljedećeg:

- Vrste hazarda
- Učestalosti
- Sezonalnosti
- Jačine/intenziteta/obima
- Vjerovatnoće
- Uzroka hazarda.

Istraživanje na osnovu literature

Prirodni hazardi

---

¹ Zurovec, O., Vedeld, O. P. i Kumar Situala, B.K. 2015. Agricultural Sector of Bosnia and Herzegovina and Climate Change—Challenges and Opportunities. *Agriculture* 2015, 5, 245-266. (Sektor poljoprivrede u Bosni i Hercegovini i klimatske promjene – izazovi i mogućnosti. *Poljoprivreda* 2015. 5. str. 245-266) Dostupno na: <https://pdfs.semanticscholar.org/4e8a/c633d46182f02f25633fe83903453065805e.pdf>.

² UNISDR. 2017. National Disaster Risk Assessment. Governance System, Methodologies, and Use of Results. Words into Action Guidelines. 2017 Consultative version. (Procjena rizika od katastrofa u zemlji. Sistem uprave, metodologije i upotreba rezultata. Smjernice za pretakanje riječi u djelo. Konsultativna verzija, 2017.) Dostupno na: https://www.unisdr.org/files/globalplatform/591f213cf2f2f5e2828_wordsintoaactionguideline.nationaldi.pdf

A1a. Vrsta **prirodnih hazarda** (npr. poplave, klizišta, oluje, suše, šumski požari) koji su se desili u općini u proteklih 10-20 godina (što je period duži, to bolje) i šta je bio uzrok hazarda?

Vrsta prirodnog hazarda	Koje godine je nastao prirodni hazard?	Koji dio općine je bio pogođen?	Uzrok prirodnog hazarda?	Vjerovatnoća da će prirodni hazard ponovo nastati? [nije vjerovatan, rijetko se dešava, vjerovatan, vrlo vjerovatan, ne znam]
Poplave	Maj 2014.	Urbani dio Općine, MZ Vrhpolje, Hrustovo, Tomina, Kijevo, Čaplje, Šehovci, Trnova, Novo Naselje, Stari Majdan, Husimovci i Lušci Palanka	Obilne kiše u periodu od 1.-16. maja	Vjerovatan, svake godine dešava se barem jednom
Suša	Avgust 2017.	Urbani dio Općine, MZ Vrhpolje, Hrustovo, Tomina, Kijevo, Čaplje, Šehovci, Trnova, Novo Naselje, Stari Majdan, Husimovci i Lušci Palanka	Duži vremenski period bez padavina, popraćen visokim temp. U periodu jul – august 2017.	Vjerovatan, svakih 3 godine jednom
Snježni nameti	Januar- februar 2018.	MZ Lušci Palanka, MZ Skucani Vakuf, MZ Naprelje, MZ Vrhpolje i MZ Hrustovo	Dugotrajne sniježne padavine, popraćene niskim temp. U drugoj polovini januara 2018.	Vjerovatan, svakih 5 godina jednom
Poplave	2019.	Urbani dio Općine, MZ Vrhpolje, Hrustovo, Tomina, Kijevo, Čaplje, Šehovci, Trnova, Novo Naselje, Stari Majdan, Husimovci i Lušci Palanka	Obilne kiše u periodu od 1.-16. maja	Vrlo vjerovatan, svake godine
Tuča - Grad	2020. godine	Urbani dio Općine, MZ Vrhpolje, Hrustovo, Tomina, Kijevo, Čaplje, Šehovci, Trnova, Novo Naselje, Stari Majdan, Husimovci i Lušci Palanka	Ekstremno visoke temperature bez padavina	Vrlo vjerovatno svake godine barem jednom
Mrz	Svake godine unazad 10 godina	Ruralni dio općine u podnožju Grmeč planine	Ekstremno niske temperature	Svake godine

A2a. Koja je učestalost prirodnog hazarda, koliko puta je nastao i godina u kojoj je nastao? Možete koristiti sljedeću tabelu za unos tih informacija:

Vrsta prirodnog hazarda	Koje godine je nastao prirodni hazard?	Koliko puta je u toku tekuće godine nastao?	U kojem mjesecu/mjesecima je prirodni hazard nastao?
Poplave	2014.	Jednom	Maj
Suša	2017.	Jednom	Juli
Sniježni nameti	2018.	Više puta	Januar
Poplave	2019.	Jednom	Maj
Tuča - Grad	2020.	Jednom	Jul, Avgust
Mraz	Unazad 10 godina	1-3 puta	Mart, April

A3a. Koja je bila jačina/intenzitet/obim učinka prirodne katastrofe i da li je ostavila posljedice po sektor poljoprivrede? Ako da, po koji podsektor konkretno?

Vrsta prirodnog hazarda	Koje godine je nastao prirodni hazard?	Da li je uticao na sektor poljoprivrede (na usjeve, stoku, akvakulturu/ ribarstvo/ šumarstvo)?	Da li je bilo štete i gubitaka?	Koji je konkretno dio općine (sela) bio pogođen? (Budite precizni)
Poplave	2014.	Usjeve	Izgubljeno- uništeno preko 120 hektara usjeva	U Dolini rijeke Sane i njenih pritoka (TZV polja i bare)
Suša	2017.	Usjeve	Usjevi- prinos smanjen za 60% na 100 hektara usjeva (najviše štete pretrpio kukuruz)	Cijelo područje općine Sanski Most (najviše ruralna područja)
Sniježni nameti	2018.	Poljoprivredni- proizvodni objekti (Štale i plastenici)	Uništeno i oštećeno 10 štalskih objekata i 0,5 ha plastenika	MZ Lušci Palanka, MZ Skucani Vakuf, MZ Naprelje, MZ Vrhpolje i MZ Hrustovo
Poplave	2019. godine	Usjevi, livade i pašnjaci	Izgubljeno- uništeno preko 120 hektara usjeva	U Dolini rijeke Sane i njenih pritoka (TZV polja i bare)
Mraz	Unazad 10 godina	Voćnjaci	Prinosi voća oko 60%	Ruralna područja općine Sanski Most
Tuča - Grad	2020. godine	Voćnjaci, usjevi povrća na otvorenom, kukuruz	Oštećenja na plodovima voća i povrća do 70%, prinos kukuruza umanjen za 30-50%	Ruralna područja općine Sanski Most

A4a. Navedite kompletnu referencu na publikaciju u kojoj su podaci pronađeni:

Zapisnici Komisije koja je utvrđivala nastalu štetu.

Podaci iz Hidrometeorološkog zavoda FBiH.

Zapisnici komisije za utvrđivanje šteta.

Biološki hazardiA1b. Vrsta **bioloških hazarda** (npr. biljne i životinjske štetočine i bolesti) koji su se javili u općini u proteklih 10-20 godina (što je period duži, to bolje) i koji je bio uzrok hazarda?

Vrsta biološkog hazarda	Koje godine je nastao biološki hazard?	Koji dio općine je bio pogođen?	Uzrok biološkog hazarda?	Vjerovatnoća da će biološki hazard ponovo nastati? [nije vjerovatan, rijetko se dešava, vjerovatan, vrlo vjerovatan, ne znam]
Artritis i encefalitis koza	8.2006. i 9.2007. 10.2014.	Na području cijele općine Sanski Most	Trgovina malim preživarima bez pretrage na ovu bolest	Vjerovatan
Melitokokoza (bruceloza)	2007. - 2020.	Na području cijele općine Sanski Most	Trgovina malim preživarima bez kontrole na bolest. Zajednička ispaša. Nomađenje kao način ovčarstva	Vrlo vjerovatan
Varosa (<i>Varoa destruktor</i>)	2001. -2020.	Cijelo područje općine Sanski Most	Parazit je veoma rasprostranjen	Vrlo vjerovatan
Bolest plavog jezika	10.2016	Ruralna područja općine Sanski Most	Zaraženi kulikoidi nošeni vjetrom inficiraju životinje na paši	Vjerovatan

A2b. Koja je učestalost biološkog hazarda, koliko puta je nastao i godina u kojoj je nastao? Možete koristiti sljedeću tabelu za unos tih informacija:

Vrsta biološkog hazarda	Koje godine je nastao biološki hazard?	Koliko puta je u toku tekuće godine nastao?	U kojem mjesecu/mjesecima je biološki hazard nastao?
Artritis i encefalitis koza	2007.godine	Do 3 puta na godinu	April, avgust, septembar, oktobar
Melitokokoza (brucelosa)	2007.godine	Do vakcinacije često, od vakcinacije jednom do dva puta godišnje.	Nije povezana pojava sa vremenskim periodom.
Varosa (<i>Varoa destruktor</i>)	2001.godine	Jednom	Jul-oktobar
Bolest plavog jezika	2016.godine	Jednom	April-juni

A3b. Koja je bila jačina/intenzitet/obim učinka biološke katastrofe i da li je ostavila posljedice po sektor poljoprivrede? Ako da, po koji podsektor konkretno?

Vrsta biološkog hazarda	Koje godine je nastao biološki hazard?	Da li je uticao na sektor poljoprivrede (na usjeve, stoku, akvakulturu/ ribarstvo/šumarstvo)?	Da li je bilo štete i gubitaka?	Koji je konkretno dio općine (sela) bio pogođen? (Budite precizni)
Artritis i encephalitis koza	8.2006. 9.10.2007. 10.2014.	Da, na sitnu stoku (kozarstvo)	Da	Manjača
Varosa (<i>Varoa destructor</i>)	2001.	Pčelarstvo	Uništeno nekoliko stotina košnica pčela	Ruralna područja općine Sanski Most
Melitokokoza (bruceloza)	2007. godine	Da, na razvoj ovčarstva	Da. Veliki gubici su nastali u periodu 2005 – 2009. jer su uništena brucelozna stada ovaca i sva pozitivna goveda.	Krkojevci, Kruhari, Kljevci i Donji Dabar
Bolest plavog jezika	2016.godine	Da, najviše na razvoj ovčarstva	Uginulo nekoliko stotina ovaca	Krkojevci, Kruhari, Kljevci i Donji Dabar

A4b. Navedite kompletnu referencu na publikaciju u kojoj su podaci pronađeni:

Izveštaj o radu Veterinarske stanice Sanski Most.

[Terensko istraživanje \(kroz diskusiju u manjim grupama, korišćenje alatke za opis lokacije i distribucije resursa, zemljišta, karakteristika duž određene zone \(transect walk\), korišćenje vremenske linije, kalendara uzgoja poljoprivrednih kultura/stoke i sezonskih hazarda\)](#)

Korišćenje alatke za opis lokacije i distribucije resursa, zemljišta, karakteristika duž određene zone (transect walk):

U toku ove aktivnosti moguće je razgovarati o raznim temama s ključnim osobama koje posjeduju informacije, a popunjavaju se sljedeća polja ili tabele:

Koji su najveći prirodni hazardi /katastrofe koji su pogodili ovu općinu /selo (sela)?

- poplave
- grad,
- mraz
- suša

Da li su ti najveći prirodni hazardi /katastrofe imali uticaj na sektor poljoprivrede? Ako da, na koji način?

- šteta na prinosima
- šteta u kvalitetu proizvoda

Koji su najveći prirodni hazardi /katastrofe pogodili ovu zajednicu u proteklih pet godina?

- poplave
- grad
- mraz
- suša

Da li su ti najveći prirodni hazardi /katastrofe uticali na sektor poljoprivrede? Ako da, na koji način?

- šteta na prinosima
- šteta u kvalitetu proizvoda

Korišćenje vremenske linije

Napravite jednu vremensku liniju za jednu vrstu prirodnog hazarda, slijedite korake 1-5 kao što je opisano u priručniku za alatke za participativnu ruralnu procjenu i u daljnjem tekstu:

Vremensku liniju ubacite ovdje:

Možete unijeti informacije koje su dali učesnici od koraka 4., kao što je opisano u priručniku za alatke za participativnu ruralnu procjenu za vremensku liniju, u nižu tabelu (slobodno prilagodite tabelu informacijama koje dobijete od učesnika. Ova tabela je samo primjer načina na koji je moguće dokumentirati informacije:

Prirodni hazardi koji su se desili	Poduzete aktivnosti i mjere	Da li su te mjere bile usmjerene na sprečavanje, smanjenje ili spremnost na odgovor na hazard?	Ili su te mjere bile usmjerene na odgovor na katastrofu?
Poplave	Izgradnja nasipa, čišćenje korita rijeka	Da	Da
Grad	Zaštita voćnjaka – protivgradne mreže	Da	Da
Mraz	Hemijski tretman – primjena fitohormonskih preparata, zadimljavanje	Da	Da
Suša	Izgradnja sistema za navodnjavanje	Da	Da

Korišćenje kalendara uzgoja poljoprivrednih kultura/stoke i sezonskih hazarda

Prvo s učesnicima izradite kalendar uzgoja poljoprivrednih kultura i stoke kako biste prikazali posljednju godinu ili, ukoliko je moguće, posljednje 3 godine, ako se sjećaju, i da li su te tri godine slične po vrsti i vremenu nastanka hazarda i njegovih posljedica po slične usjeve. Međutim, ako se godine u velikoj mjeri razlikuju, pokušajte izraditi kalendare za različite godine. Koristite informacije iz priručnika za alatke za participativnu ruralnu procjenu i slijedite korake 1-7 iz priručnika.

Ubacite kalendar uzgoja poljoprivrednih kultura ovdje:

Sjetva;

Proljeće – Kukuruz, žitarice, povrće

Jesen – Pšenica, ostale žitarice, zob, ječam

Žetva;

Jesen – Kukuruz, žitarice, povrće

Ubacite kalendar sezonskih hazarda ovdje:

Poplave - Maj/avgust

Grad - Jun/jul/avgust

Možete unijeti informacije koje su dali učesnici od koraka 8. i 10., kao što je opisano u priručniku za alatke za participativnu ruralnu procjenu za kalendar sezonskih hazarda, u nižu tabelu (slobodno prilagodite tabelu informacijama koje dobijete od učesnika. Ova tabela je samo primjer načina na koji je moguće dokumentirati informacije:

Prirodni hazardi koji su se desili	Da li je hazard nastao u toku sezone uzgoja poljoprivrednih kultura/stoke? Ako da, koji hazardi i u kojim mjesecima?	Da li se taj hazard podudara sa udarnim radnim sezonama? Ako da, s kojim sezonama i u kojim mjesecima?	Da li taj hazard predstavlja prijetnju udarnim periodima proizvodnje ili žetve? Ako da, kojim i u kojim mjesecima?
Poplave	Da Maj/Avgust	Da Maj/Avgust	Da Maj/Avgust
Grad	Da Proljeće /Ljeto	Da Proljeće /Ljeto	Da Proljeće /Ljeto
Mraz	Da, Proljeće	Da Proljeće April	Da Proljeće

Biološki hazardi

Korišćenje alatke za opis lokacije i distribucije resursa, zemljišta, karakteristika duž određene zone (transect walk):

U toku ove aktivnosti moguće je razgovarati o raznim temama s ključnim osobama koje posjeduju informacije, a popunjavaju se sljedeća polja ili tabele:

Koji su najveći biološki hazardi /katastrofe koji su pogodili ovu općinu /selo (sela)?
 Štetočine i bolesti biljaka i životinja.

Da li su ti najveći biološki hazardi /katastrofe imali uticaj na sektor poljoprivrede? Ako da, na koji način?
 Da, gubici na stadima i finansijski gubici poljoprivrednika,
 Smanjeni prinosi.

Koji su najveći biološki hazardi /katastrofe pogodili ovu zajednicu u proteklih pet godina?
 Bruceloza kod ovaca, Bakteriozna mrljavost lubenice, Bakteriozna plemenjača jabučastih voćaka.

Da li su ti najveći biološki hazardi /katastrofe imali uticaj na sektor poljoprivrede? Ako da, na koji način?
 DA. Smanjenje prinosa i ekonomska šteta.

Korišćenje vremenske linije

Napravite jednu vremensku liniju za jednu vrstu biološkog hazarda, slijedite korake 1-5 kao što je opisano u priručniku za alatke za participativnu ruralnu procjenu i u daljnjem tekstu:

Ubacite vremensku liniju ovdje:

Možete unijeti informacije koje su dali učesnici od koraka 4., kao što je opisano u priručniku za alatke za participativnu ruralnu procjenu za vremensku liniju, u nižu tabelu (slobodno prilagodite tabelu informacijama koje dobijete od učesnika. Ova tabela je samo primjer načina na koji je moguće dokumentirati informacije:

Biološki hazardi koji su se desili	Poduzete aktivnosti i mjere	Da li su te mjere bile usmjerene na sprečavanje, smanjenje ili spremnost na odgovor na hazard?	Ili su te mjere bile usmjerene na odgovor na katastrofu?
<i>Erwinia amylovora</i>	Orezivanje, uklanjanje i spaljivanje zaraženih dijelova stabala, krčenje stabala zahvaćenih sa preko 30%, Program posebnog nadzora, izrada informativnih brošura	Da	Da
Varosa(<i>Varoa destruktor</i>)	Pravovremeno tretiranje pčelinjih društava sa kiselinama(mravlja, oksalna i mliječna)	Da	Da
Bruceloza ovaca	Vakcinacija, neškodljivo uklanjanje životinja, edukacija farmera, program kontrole bruceloze i kontrola prometa životinja.	Da	Da

Možete unijeti informacije koje su dali učesnici od koraka 6., kao što je opisano u priručniku za alatke za participativnu ruralnu procjenu za vremensku liniju, u nižu tabelu (slobodno prilagodite tabelu informacijama koje dobijete od učesnika. Ova tabela je samo primjer načina na koji je moguće dokumentirati informacije:

Biološki hazardi koji su se desili	Poduzete aktivnosti i mjere	Da li su te mjere bile (naj)djelotvornije? Da/ne	Ako ne, koje su druge mjere mogle bolje smanjiti nastanak štete i gubitaka u poljoprivredi?
<i>Erwinia amylovora</i>	Program posebnog nadzora, orezivanje, uklanjanje i spaljivanje, krčenje	Da	Da
Varosa(<i>Varoa destruktor</i>)	Pravovremeno tretiranje pčelinjih društava sa kiselinama(mravlja, oksalna i mliječna)	Da	Da
Bruceloza	Vakcinacija, neškodljivo uklanjanje životinja, edukacija farmera, program kontrole bruceloze i kontrola prometa životinja	Da	Da

Upotreba kalendara uzgoja poljoprivrednih kultura/stoke i sezonskih hazarda

Prvo sa učesnicima napravite kalendar uzgoja poljoprivrednih kultura i stoke kako biste prikazali posljednju godinu ili, ukoliko je moguće, posljednje 3 godine, ako se sjećaju, i da li su te tri godine slične po vrsti i vremenu nastanka hazarda i njegovih posljedica po slične usjeve. Međutim, ako se godine u velikoj mjeri razlikuju, pokušajte izraditi kalendare za različite godine. Koristite informacije iz priručnika za participativnu ruralnu procjenu i slijedite korake 1-7 iz priručnika.

Ubacite kalendar uzgoja poljoprivrednih kultura ovdje:

- Jabučasto voće / april-oktobar
- Lubenica / mart-septembar

Ubacite kalendar sezonskih hazarda ovdje:

- *Erwinia amylovora* (jabučasto voće) / maj-avgust
- *Varosa (Varoa destructor)* juni/avgust
- Bruceloza / tokom cijele godine

Možete unijeti informacije koje su dali učesnici od [koraka 8. i 10.](#), kao što je opisano u priručniku za alatke za participativnu ruralnu procjenu za kalendar uzgoja poljoprivrednih kultura i stoke i kalendar sezonskih hazarda, u nižu tabelu (slobodno prilagodite tabelu informacijama koje dobijete od učesnika. Ova tabela je samo primjer načina na koji je moguće dokumentirati informacije:

Biološki hazardi koji su se desili	Da li je hazard nastao u toku perioda uzgoja poljoprivrednih kultura/stoke? Ako da, koji hazardi i u kojim mjesecima?	Da li se taj hazard podudara sa udarnim radnim sezonama? Ako da, s kojim sezonama i u kojim mjesecima?	Da li taj hazard predstavlja prijetnju udarnim periodima proizvodnje ili žetve? Ako da, kojim i u kojim mjesecima?
<i>Erwinia amylovora</i>	Jabučasto voće april-oktobar	Da maj-avgust	Da maj-avgust
<i>Varosa (Varoa destructor)</i>	Košnice pčela Jun/avgust	Da juni-avgust	Da juni-avgust
Bruceloza	Tokom cijele godine	-	-

Dio B – Ranjivost i izloženost

[Istraživanje na osnovu literature](#)

Vidi dokument u wordu koji je iniciran u svrhu prikupljanja podataka vezanih za sljedeće teme koje su relevantne i odnose se na izloženost i ranjivost kao dimenzije rizika:

Opis općine:

- **Geografska lokacija:** Sanski Most se nalazi na rijeci Sani u području Bosanske Krajinne, između Prijedora i Ključa. Sanski Most administrativno pripada Unsko-sanskoj županiji Federacije Bosne i Hercegovine. Površina gradskog naselja Sanski Most iznosi 12,90 km², a općine 781,17 km².^[1] Sanski Most s okolinom nalazi se u srednjem tijeku rijeke Sane, sa osloncem na planinu Grmeč na zapadu i planine Mulež i Behremaginicu na istoku. Kroz općinu Sanski Most protječu rijeke Sana i osam rječica: Sanica, Dabar, Zdena, Bliha, Majdanska Rijeka, Japra, Sasinka i Kozica, te nekoliko kraćih ponornica. Na sanskom području ima nekolicina jakih kraških izvora koja su istovremeno i izvori rječica: Saničko vrelo, Dabarsko vrelo i vrelo Zdene. U selu Ilidža, ispod planine Mulež, ima jači izvor radioaktivne sumporne vode sa značajnim ljekovitim svojstvima. Na svom području ima i nekoliko većih pećina, među kojima su Hrustovača, Dabarska pećina i Fajtovačka pećina. Zbog otvorenosti doline Sane prema sjeveru, ovo područje je pod utjecajem srednjoevropske klime..
- **Geofizička lokacija:** Općina Sanski Most se nalazi na 44°45' sjeverne širine i 16°40' istočne dužine, veći dio teritorije općine Sanski Most nalazi se u drugom (brdskom) poljoprivrednom reonu (do 500 M.N.V.), dok manji dio teritorije nalazi se u trećem (planinskom) reonu.
- **Broj i naziv svih sela:** U sastavu općine Sanski Most je 19 mjesnih zajednica i 67 naseljenih mjesta.
- **Informacije o vremenu/klimi,** uključujući i informacije, ukoliko postoje, o rekordno visokim i rekordno niskim temperaturama i padavinama na mjesečnoj osnovi; prosječnim visokim i prosječnim niskim temperaturama i prosječnim padavinama u mm i danima mjesečno;
Klima je umjereno kontinentalna sa prosječno 143 dana godišnje sa padavinama, ali i prosječno 1.821 sunčanim satom na godišnjem nivou. Srednja godišnja temperatura je 10,7°C, srednja januarska -0,8°C, dok je srednja julska 21,3°C. Apsolutni maksimum iznosi 41,8°C a minimum -27,4°C (Izvor: Federalni hidrometeorološki zavod) Srednja količina padavina iznosi 1021 mm i raspoređena je po godišnjim dobima prilično ravnomjerno: zima 219 mm, proljeće 255 mm, ljeto 261 mm i jesen 286 mm. Najviše se padavina izluči u maju i junu. Sekundarni maksimum javlja se u oktobru. Avgust je naj siromašniji padavinama.
- **Vodni resursi,** Općina Sanski Most je izuzetno bogata vodnim resursima (u narodu pozbata kao grad na devet rijeka), a to su: Sana, Sanica, Dabar, Kozica, Zdena, Bliha, Majdanska Rijeka, Japra, Sasinka . Pored nabrojanih rijeka ima niz manjih izvora pitke vode.

Fizičke osobine:

- **Broj osnovnih, srednjih, visokoškolskih obrazovnih ustanova**, kao i sve koje se odnose na poljoprivredu, kao što je srednja poljoprivredna škola;
Osnovnih škola na teritoriji općine Sanski Most je 7 kao i 6 područnih osnovnih škola. Srednjih škola 3 (1 poljoprivredna škola).
- **Broj bolnica, klinika**; U Sanskom mostu se nalazi Opća bolnica Sanski Most, dom zdravlja općine Sanski Most i jedna privatna poliklinika.
- **Broj crkava i džamija**; Broj džamija na području općine Sanski Most je 33, broj Pravoslavnih crkava je 19. Broj Katoličkih vjerskih objekata na teritoriji Općine je 3.
- **Broj skladišta** za sjeme/hranu, prostora za smještaj stoke na nivou sela i/ili općine;
Podatak nedostupan.
- **Broj brana, bunara, rezervoara**.
Podatak nedostupan.

Društvene osobine:

- **Broj stanovnika**, razvrstan prema spolu i nacionalnosti;
Prema rezultatima popisa stanovništva u BiH 2013. godine, na području općine Sanski Most, bilo je 41.475 stanovnika (Muškaraca 20.826 i Žena 20.649), odnosno Bošnjaka 38.344 (92.45%), Srba 1.837 (4.43%), Hrvata 722 (1.74%) i Ostali 572 (1.38%)
- **Broj domaćinstava** koje vode muškarci i broj domaćinstava koje vode žene;
Na osnovu podataka registra poljoprivrednih gazdinstava broj muškaraca koji vode gazdinstvo je 1006, a žena 376
- **Broj sezonskih migranata i doznaka**;
Podatak nedostupan.
- **Podaci o siromaštvu i prihodu** i ako postoje, razvrstani prema domaćinstvima koja vode muškarci i domaćinstvima koja vode žene i prema nacionalnosti;
Podatak nedostupan.
- **Podaci o nivou obrazovanja**. (Podatak-Popis iz 2013. godine za stanovništvo starije od 15 godina) VSS-1.815, VŠS-890, Specijalizacija nakon srednje škole-207, SSS-18.955, Osnovno obrazovanje-8.907, Nepotpuno osnovno obrazovanje-2.511, Bez obrazovanja-2.061 / Ukupno:35.346.
Broj zaposlenih u poljoprivredi (Zavod za statistiku FBiH za 2019. godinu) M-393, Ž-170, ukupno 563.

Sigurnost snabdijevanja hranom, prehrana i zdravlje:

- **Podaci o nesigurnoj dostupnosti hrane**, uključujući i podatke o neuhranjenosti i pretilosti.
Podatak nedostupan.

Informacije specifične za ekonomiju/poljoprivredu:

- **Broj ljudi zaposlen u sektoru poljoprivrede**, razvrstan prema spolu;
Broj zaposlenih u poljoprivredi (Zavod za statistiku FBiH za 2019. godinu) M- 2294, Ž- 1530, ukupno 3824.
- **Udio poljoprivrede** u poređenju s drugim ekonomskim sektorima od značaja za općinu;
Ruralno područje općine Sanski Most preko 85 % teritorije općine, od čega poljoprivredno zemljište čini 46,07% (na osnovu valorizacije satelitskih snimaka – 37.750 ha). Od ukupnog poljoprivrednog zemljišta, preko 80% čine obradive površine.
- **Informacije o raznim načinima korištenja zemljišta** u općini, kao što je ukupna količina zemljišta pod usjevima, pašnjaka, šuma; (Zavod za statistiku FBiH za 2019. godinu) Oranice i bašte 23.955,5ha, Zasijano žita 4.245ha, povrća 2.262,8ha, ind. bilje 20ha, krmno bilje 1.980ha.
- **Podaci o vrstama usjeva, stoke, ribarstva i akvakulture u općini**; (Zavod za statistiku FBiH za 2019. godinu) Pšenica 1268 t, Kukuruz 10288 t, Ječam 1158 t, Krompir 10500 t
Jabuka 376 t, Krušla 39 t, Šljiva 1261 t, Višnja 51t
- **Informacije o prosječnoj** veličini zemljišta i prosječnom broju grla stoke;
Na teritoriji općine Sanski Most kada se radi o poljoprivrednom zemljištu i broju grla, zemljišni posjedi su jako usitnjeni te prosječna veličina zemljišta je od 0,5 do 2,5ha, a prosječan broj grla stoke iznosi 5-7.

[Terensko istraživanje \(mapiranje zone, hazarda i ranjivosti općine\)](#)

[Korišćenje alatke za opis lokacije i distribucije resursa, zemljišta, karakteristika duž određene zone \(transect walk\):](#)

U toku ove aktivnosti moguće je razgovarati o raznim temama s ključnim osobama koje posjeduju informacije, a popunjavaju se sljedeća polja ili tabele:

Koje su se promjene u krajoliku i okolišu desile u nekoliko proteklih godina u elevaciji, vrsti zemljišta i upotrebi zemljišta?

Nisu se desile.

Na koji način su djelovali, ili još uvijek djeluju, ti glavni prirodni/biološki hazardi na aktivnosti kojima se stvara prihod, a kojima se bave pripadnici zajednice, posebno poljoprivredni proizvođači?

Umanjeni prihodi i ekonomske štete, ugroženost zdravlja ljudi (bruceloza – zoonoza)

Koji su najvažniji izvori prihoda, uključujući i izvore koji su ili nisu vezani za poljoprivredu?

Stočarstvo i biljna proizvodnja.

Naziv općine i sela – Sanski Most / Mjesna zajednica Čaplje

Broj stanovnika sela	Broj muškaraca / žena / djece (uzrasta 0-18)	Broj domaćinstava	Broj domaćinstava a koje vode muškarci	Broj domaćinstava koje vode žene	Procent etničkih manjina u selu?
1277	M-641 Ž-636	319	67	30	---
*** Podaci preuzeti sa popisa stanovništva iz 2013. godine i Registra poljoprivredni gazdinstava					

Da li postoje domaćinstva koja imaju probleme sa zadovoljenjem osnovnih potreba? Zbog čega?
Da.

Da li postoje domaćinstva koja se oslanjaju samo na jednu ili dvije aktivnosti ili resurse ili se bave samo poljoprivredom?
Postoje.

Da li se nalaze na određenoj lokaciji u selu/zajednici? Ako da, gdje (na sjeveru, istoku, jugu, zapadu, u središnjem dijelu ili detaljnije precizirajte lokaciju?)
Ne. Na području cijelog sela.

Da li u zemlji postoji sistem uzbunjivanja/ranog upozorenja/predviđanja? Da li je uzbunjivanje blagovremeno i tačno? Da li uzbunjivanje/upozorenje dolazi do svih stanovnika?
Da. Sistem uzbunjivanja na cijeloj teritoriji općine, pri službi civilne zaštite.

Da li ljudi znaju šta trebaju raditi nakon što budu alarmirani/upozoreni?
Da. Ustanovama i Mjesnim zajednicama prosleđeni su panoi sa uputstvom u slučaju katastrofa i objašnjenje značenja zvučnih upozorenja. Provjera zvučnog upozorenja vrši se svakog prvog u mjesecu u trajanju od 60sekundi.

Da li se preduzimaju mjere spremnosti prije nego što hazard preraste u katastrofu?
Da. Koristi se plan za slučaj katastrofa. Rade se čišćenje korita i obilazi se teren. U slučaju opasnosti na teren se izlazi i lično upozoravaju stanovnici/mješteni.

Koje su konkretne mjere spremnosti vezane za poljoprivredu preduzete? Naprimjer, identifikacija uzvišenja s pristupom stočnoj hrani i vodi gdje bi se životinje premjestile u slučaju rizika od poplava
Formirane su karte plavnih područja. Nakon upozorenja mjesštana plavnih područja, isti su dužni samoinicijativno da poduzmu mjere u vezi dislociranja pokretne imovina i životinja na sigurno mjesto.

Da li su ljudi i infrastruktura locirani u područjima koja su izložena prirodnim i/ili biološkim hazardima? Ako da, navedite koja područja, u kojima najranjiviji ljudi (često najsiromašniji) borave, a koji bi bili pogođeni kojim prirodnim/biološkim hazardima?
Da. Krajnja seoska područja.

Koje su fizičke konstrukcije i infrastruktura izloženi negativnom uticaju? Naprimjer, crkve/džamije, škole, ceste, mostovi, brane.
Poljoprivredni objekti, putne komunikacije, elektro vodovi.

Da li su ljudi i poljoprivredna sredstva, objekti, oprema i infrastruktura locirani u područjima koja su izložena prirodnim i/ili biološkim hazardima? Ako da, navedite područja koja su pogođena prirodnim/biološkim hazardima?
 Da. Krajnja seoska područja.

Navedite koje su vrste poljoprivrednih sredstava, objekata, opreme i infrastrukture izloženi negativnom uticaju. Naprimjer, prostor za smještaj stoke, skladišta za sjeme/hranu.
 Poljoprivredni objekti, hangari, staje.

Korišćenje mape hazarda i ranjivosti zajednice

Ubaciti mapu hazarda i ranjivosti zajednice ovdje

Na nacrtanoj mapi je potrebno dati objašnjenje, kao i legendu koja će objasniti značenja:

Da li se ljudi i infrastruktura nalaze u područjima koja su izložena prirodnim i/ili biološkim hazardima? Ako da, navedite takva područja i gdje tačno (na sjeveru, istoku, jugu, zapadu, u središnjem dijelu, ili detaljnije precizirajte lokaciju?) najranjiviji ljudi (često najsiromašniji) borave, a koji bi bili pogođeni prirodnim/biološkim hazardima?
 Infrastruktura kojom su pogođeni biološkim hazardima se nalazi na cijelom području.

Koje su fizičke konstrukcije i infrastruktura izloženi negativnom uticaju? Naprimjer, crkve/džamije, škole, ceste, mostovi, brane.
 Elektro vodovi, vodovodna mreža i drugi objekti.

Da li su ljudi i poljoprivredna sredstva, objekti, oprema i infrastruktura locirani u područjima koja su izložena prirodnim i/ili biološkim hazardima? Ako da, navedite područja koja su pogođena prirodnim/biološkim hazardima?
 Da. Cijelo područje može biti pogođeno prirodnim biološkim hazardima.

Navedite koje su vrste poljoprivrednih sredstava, objekata, opreme i infrastrukture izloženi negativnom uticaju. Naprimjer, prostor za smještaj stoke, skladišta za sjeme/hranu.
 Poljoprivredni objekti, hangari, staje i usjevi u plavnom području, dođe do odnošenja komplet obradivog sloja.

Dio C – Sposobnost nošenja s negativnim uvjetima i rizicima

[Terensko istraživanje \(korišćenje vremenske linije, rangiranje parova i Vennov dijagram\)](#)

Prirodni hazardi

Korišćenje vremenske linije

Krenite od vremenske linije iz dijela A. Sada možete unijeti informacije koje su učesnici dali od koraka 6., kao što je opisano u priručniku za alatke za participativnu ruralnu procjenu za vremensku liniju, u dvije tabele u nižem tekstu, čime ćete podijeliti pitanje na dva dijela (slobodno prilagodite tabelu informacijama koje dobijete od učesnika. Ova tabela je samo primjer načina na koji je moguće dokumentirati informacije):

Prirodni hazardi koji su se desili	Preduzete mjere	Da li su te mjere bile (naj)djelotvornije? Da/ne
Poplave	Podizanje nasipa, čišćenje korita vodotokova, čišćenje odvodnih kanala, kopanje nedostajućih odvodnih kanala	Da
Grad	Protivgradna zaštita, protiv gradne mreže, blagovremena i pouzdana vremenska prognoza	Da

Prirodni hazardi koji su se desili	Ako ne, koje su druge mjere kojima bi se moglo bolje spriječiti i smanjiti nastanak štete i gubitaka u poljoprivredi?	Zašto te mjere nisu provedene?	Šta je dalje potrebno (npr. obuka, znanje, itd.) da bi se te mjere primijenile?
Poplave	Blagovremeno obavješćavanje o poplavi	Djelimično	Edukacija
Grad	Povećati površine pod zaštitom	Finansijska sredstva	Obezbjediti finansiranje

Korišćenje kalendara uzgoja poljoprivrednih kultura/stoke i sezonskih hazarda

Krenite od kalendara uzgoja poljoprivrednih kultura/stoke i sezonskih hazarda u dijelu A. Možete unijeti informacije koje su učesnici dali u odgovoru na pitanje iz koraka 11. u daljnjem tekstu i unijeti ih u tabelu (i dalje u okviru koraka 12. i 13.):

11. Koje se mjere preduzimaju u pokušaju sprečavanja, smanjenja i/ili pripreme za učinak ovog prirodnog hazarda na poljoprivredu? Odgovore unesite u nižu tabelu:

Vrsta prirodnog hazarda	Vrsta usjeva	Mjere sprečavanja	Mjere smanjenja	Spremnost za mjere boljeg odgovora
Poplave	Ratarski i povrtlaski usjevi	Podizanje nasipa	Čišćenje korita i kanala	Velika uz ograničavajući faktor finansiranja
Grad	Biljna proizvodnja	Protugradna zaštita	Mreže	Velika uz ograničavajući faktor finansiranja

Rangiranje parova

Nakon što su spomenute sve te mjere sprečavanja/smanjenja/spremnosti, moguće je uraditi vježbu rangiranja parova kako bi se bolje shvatilo koje se mjere smatraju visoko prioriternim, a koje imaju niži prioritet. Vidi priručnik za alatke za participativnu ruralnu procjenu.

POPLAVA	Podizanje nasipa	Čišćenje korita vodotoka	Čišćenje odvodnih kanala	Kopanje nedostajućih odvodnih kanala
Podizanje nasipa	6			
Čišćenje korita vodotokova		4		
Čišćenje odvodnih kanala			3	
Kopanje nedostajućih odvodnih kanala				2

Nakon što je završeno rangiranje parova, popunite sljedeći prostor prema mjerama kojima su učesnici dali prioritet:

Mjera sprečavanja 1 Podizanje nasipa

Mjera sprečavanja 2 Čišćenje korita vodotokova

Mjera sprečavanja 3 Čišćenje odvodnih kanala

Mjera sprečavanja 4 Kopanje nedostajućih odvodnih kanala

GRAD	Protivgradna zaštita	Protivgradna mreža	Blagovremena i pozdana vremenska prognoza
Protivgradna zaštita	6		
Izgardnje protivgradnih mreža		5	
Blagovremena i pozdana vremenska prognoza			5

Nakon što je završeno rangiranje parova, popunite sljedeći prostor prema mjerama kojima su učesnici dali prioritet:

Mjera smanjenja 1 Protivgradna zaštita

Mjera smanjenja 2 Protivgradna mreža

Mjera smanjenja 3 Blagovremena i pozdana vremenska prognoza

12. Koje se mjere trenutno NE preduzimaju, ali bi mogle spriječiti, smanjiti i/ili pomoći da se izgradi bolja spremnost za odgovor na učinak ovog prirodnog hazarda na poljoprivredu. Odgovore unesite u sljedeću tabelu:

Vrsta prirodnog hazarda	Vrsta usjeva	Mjere sprečavanja	Mjere smanjenja	Spremnost za mjere boljeg odgovora
Poplave	Ratarski i povrtlaski usjevi	Ravnanje i nasipanje, Izgradnja dodatne mreže, Drenaža	Edukacija uz finansiranje je ograničavajući i otežavajući faktor	Spremnost na visokom nivou uz odgovarajuću edukaciju i finansijsku podršku.
Grad	Biljna proizvodnja	Zaštitne mreže, protivgradna zaštita	Finasiranje i obuka farmera	Spremnost na visokom nivou uz odgovarajuću finansijsku podršku.

13. Zbog čega se trenutno ne preduzimaju? Ili, šta je potrebno da bi se provela ova mjera/praksa/tehnika vezana za poljoprivredu koja može spriječiti, smanjiti i/ili pomoći da se izgradi bolja spremnost za odgovor na učinak ovih prirodnih hazarda i smanji obim štete i gubitaka u poljoprivredi?

Vrsta prirodnog hazarda	Vrsta usjeva	Vrsta mjere	Zbog čega se ova mjera/praksa/tehnika vezana za poljoprivredu trenutno ne provodi?	Šta je potrebno da bi se pomoglo da se ova mjere provede?
Poplave	Ratarski i povrtarski usjevi	Redovno održavanje kanala uz povećanje odvodnih kanala	Nedostatak posebne vrste mehanizacije.	Edukacija mehanizacijom, Mehanizacija

Napomena: Nastojte biti vrlo konkretni: nemojte samo reći «novac» ili «obuka», nego budite konkretniji u pogledu vrste obuke, znanja koje je poljoprivrednim proizvođačima potrebno ili pilot testiranje u praksi. Da li bi poljoprivredni proizvođači bili voljni odvojiti vrijeme i nastojanja da na zemljištu testiraju ovu praksu, itd.?

Rangiranje parova

Nakon što su spomenute sve te mjere sprečavanja/smanjenja/spremnosti od koraka 11. kalendara uzgoja poljoprivrednih kultura/stoke i sezonskog hazarda, moguće je uraditi vježbu rangiranja parova kako bi se bolje shvatilo koje se mjere smatraju visoko prioritarnim, a koje imaju niži prioritet. Vidi priručnik za alatke za participativnu ruralnu procjenu.

POPLAVA	Ravnanje parcela	Nasipanje parcela depresija	Izgradnja drenaža	Izgradnja dodatne odvodne mreže
Ravnanje parcela	1			
Nasipanje depresija na parcelama		3		
Izgradnja drenaža na parcelama			6	
Izgradnja dodatne odvodne mreže				5

Nakon što je završeno rangiranje parova, popunite sljedeći prostor prema mjerama kojima su učesnici dali prioritet:

Mjera sprečavanja 1 Izgradnja drenaža

Mjera sprečavanja 2 Izgradnja dodatne odvodne mreže

Mjera sprečavanja 3 Nasipanje depresija na parcelama

Mjera sprečavanja 4 Ravnanje parcela

GRAD	Obuka radnika na lanseru	Bolja komunikacija svih učesnika	Obuka farmeraza preduzimanje mjera nakon grada
Obuka radnika na lanserima	4		
Bolja komunikacija svih učesnika		6	
Obuka farmera za preduzimanje adekvatnih mjera nakon grada			3

Nakon što je završeno rangiranje parova, popunite sljedeći prostor prema mjerama kojima su učesnici dali prioritet:

Mjera smanjenja 1 Bolja komunikacija svih učesnika

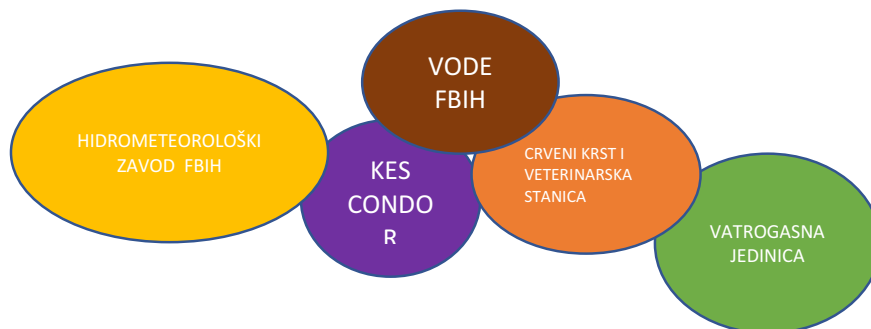
Mjera smanjenja 2 Obuka radnika na lanseru

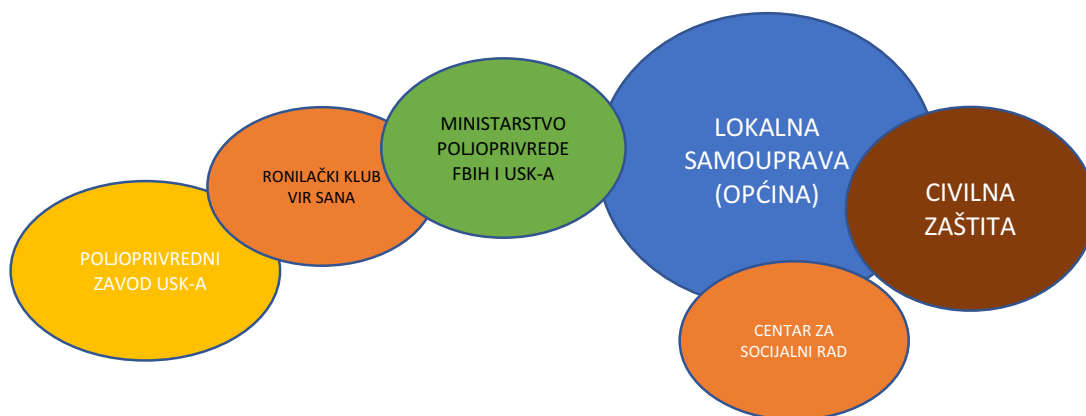
Mjera smanjenja 3 Obuka farmeraza preduzimanje mjera nakon grada

Korišćenje Vennovog dijagrama

Institucionalna vježba s Vennovim dijagramom pomaže da se bolji shvati koje su lokalne grupe i organizacije, kao i vanjske organizacije, uključene u aktivnosti općine/sela na upravljanju rizikom od katastrofa, s posebnim fokusom na poljoprivredu. Može pomoći da se bolje shvate njihovi institucionalni kapaciteti, ali i percepcije pripadnika zajednice o obimu njihove podrške ili pomoći.

Napravite rekonstrukciju Vennovog dijagrama kako su ga nacrtali učesnici, naprimjer, nešto slično ovom primjeru:

Popunite sljedeću tabelu:

Koje su lokalne i vanjske organizacije značajne za općinu/selo X, posebno za poljoprivredu?	Koliko su značajne? [Da li ih treba staviti u mali, srednji ili veliki krug?]	Zašto? Koju vrstu aktivnosti ili mjera provode u podršci općini, posebno sektoru poljoprivrede, da bi se spriječio, smanjio ili izgradila bolja spremnost za učinak prirodnih hazarda?
Ministarstvo poljoprivrede	Veliki značaj	Finansiraju projekte
Civilna zaštita	Veliki značaj	Pomoć pri katastrofama
JU Poljoprivredni zavod	Veliki značaj	Stručni doprinos i analiza zemljišta i usjeva kako bi uvidjeli da li su kontaminirani
Vatrogasne jedinice	Veliki značaj	Pomoć pri katastrofama
JU Veterinarska stanica	Veliki značaj	Veterinarska zaštita i dezinfekcija

Biološki hazardi

Korišćenje vremenske linije

Krenite od vremenske linije iz dijela A. Sada možete unijeti informacije koje su učesnici dali od koraka 6., kao što je opisano u priručniku za alatke za participativnu ruralnu procjenu za vremensku liniju, u dvije tabele u nižem tekstu, čime ćete podijeliti pitanje na dva dijela (slobodno prilagodite tabelu informacijama koje dobijete od učesnika. Ova tabela je samo primjer načina na koji je moguće dokumentirati informacije):

Biološki hazardi koji su se desili	Preduzete mjere	Da li su te mjere bile (naj)djelotvornije? Da/ne
<i>Erwinia amylovora</i>	Orezivanje, uklanjanje i spaljivanje zaraženih stabala i krčenje stabala zahvaćenih sa više od 30%	Djelimično
Varosa (<i>Varoa destructor</i>)	Redovno tretiranje određenim medikamentima i kiselinama (oksalana, mravlja i mliječna)	Djelimično
Bruceloza	Kontrola prometa goveda, ovaca i svinja, kontrola mliječnih grla goveda, isplata nastalih šteta, neškodljivo uklanjanje zaraženih životinja, dezinfekcija kontaminiranog prostora	Da (vakcinacija, neškodljivo uklanjanje, program kontrole) Ne (edukacija farmera, kontrola prometa)

Biološki hazardi koji su se desili	Ako ne, koje su druge mjere kojima bi se moglo bolje spriječiti i smanjiti nastanak štete i gubitaka u poljoprivredi?	Zašto te mjere nisu provedene?	Šta je dalje potrebno (npr. obuka, znanje, itd.) da bi se te mjere provele?
<i>Erwinia</i>	Korišćenje prognoznih metoda, obuka	Nedovoljno dobar stepen	Adekvatan program

<i>amylovora</i>	farmera za sprovođenje integralnih mjera suzbijanja, izbor rezistentnih i tolerantih sorti, izbor rezistentnih i tolerantih podloga, integralna proizvodnja jabučastog voća.	edukovanosti farmera	obuke, korišćenje rezistentnijih sorti i podloga, prelazak na drugi tip proizvodnje
Varosa(<i>Varoa destructor</i>)	Redovno tretiranje određenim medikamentima i kiselinama(oksalana,mravlja i mliječna)	Nedovoljno dobar stepen edukovanosti farmera	Adekvatan program obuke
Bruceloza	Vakcinacija životinja, program posebnog nadzora, edukacija farmera, pojačan nadzor kretanja životinja	Nedovoljno dobra kampanja obuke farmera, nedovoljna kontrola unutrašnjeg prometa malih preživara	Adekvatan program obuke, pojačati kontrolu prometa malih preživara

Korišćenje kalendara uzgoja poljoprivrednih kultura/stoke i sezonskih hazarda

Krenite od kalendara uzgoja poljoprivrednih kultura/stoke i sezonskih hazarda u dijelu A. Informacije koje su učesnici dali u odgovoru na pitanje iz koraka 11. u daljnjem tekstu unesite u tabelu (i dalje u okviru koraka 12. i 13.):

11. Koje se mjere trenutno preduzimaju u pokušaju sprečavanja, smanjenja i/ili priprema za učinak ovog biološkog hazarda na poljoprivredu? Odgovore unesite u nižu tabelu:

Vrsta biološkog hazarda	Vrsta usjeva/životinja	Mjere sprečavanja	Mjere smanjenja	Spremnost za mjere boljeg odgovora
<i>Erwinia amylovora</i>	Jabučaste voćke (jabuka, kruška i dunja)	Orezivanje, uklanjanje i spaljivanje zaraženih dijelova stabala voćaka, krčenje stabala zahvaćenih sa više od 30%,	Provođenje posebnog nadzora, izrada informativnih brošura	Spremnost na visokom nivou uz odgovarajuću edukaciju i finansijsku podršku
Varosa(<i>Varoa destructor</i>)	Pčelinje zajednice	Redovno tretiranje određenim medikamentima i kiselinama(oksalana,mravlja i mliječna)	Provođenje posebnog nadzora, izrada informativnih brošura	Spremnost na visokom nivou uz odgovarajuću edukaciju i finansijsku podršku
Bruceloza	Goveda, ovce i svinje	Neškodljivo uklanjanje zaraženih životinja, dezinfekcija kontaminiranog prostora	Kontrola prometa goveda, ovaca i svinja, kontrola mliječnih grla goveda, isplata nastalih šteta	Spremnost na visokom nivou uz odgovarajuću edukaciju i finansijsku podršku

Rangiranje parova

Nakon što su spomenute sve te mjere sprečavanja/smanjenja/spremnosti od koraka 11. kalendara uzgoja poljoprivrednih kultura/stoke i sezonskih hazarda, moguće je uraditi vježbu rangiranja parova kako bi se bolje shvatilo koje se mjere smatraju visoko prioritarnim, a koje imaju niži prioritet. Vidi priručnik za alatke za participativnu ruralnu procjenu

<i>Erwinia amylovora</i>	Orezivanje	Uklanjanje i spaljivanje	Krčenje stabala zahvaćenih više od 30%	Provođenje posebnog nadzora	Izrada informativnih brošura
Orezivanje	6				
Uklanjanje i spaljivanje zaraženih dijelova stabala voćaka		3			
Krčenje stabala zahvaćenih sa više od 30%			6		
Provođenje posebnog nadzora				4	
Izrada informativnih brošura					1

Nakon što je završeno rangiranje parova, popunite sljedeći prostor prema prioritetu mjera koji su odredili učesnici:

Mjera sprečavanja 1: Orezivanje

Mjera sprečavanja 2: Krčenje stabala zahvaćenih sa više od 30%

Mjera sprečavanja 3: Provođenje posebnog nadzora

Mjera sprečavanja 4: Uklanjanje i spaljivanje zaraženih dijelova stabala voćaka

Mjera sprečavanja 5: Izrada informativnih brošura

<i>Varosa(Varoa destruktor)</i>	Redovan pregled i tretiranje oksalnom kiselinom	Sakupljanje i uništavanje zaraženih jedinki	Tretiranje medikamentima	Izrada informativnih brošura
Redovan pregled i tretiranje oksalnom kiselinom	6			
Sakupljanje i uništavanje zaraženih jedinki		5		
Tretiranje medikamentima			4	
Izrada informativnih brošura				2

Nakon što je završeno rangiranje parova, popunite sljedeći prostor prema prioritetu mjera koji su odredili učesnici:

Mjera smanjenja 1: Redovan pregled i tretiranje oksalnom kiselinom

Mjera smanjenja 2: Sakupljanje i uništavanje zaraženih jedinki

Mjera smanjenja 3: Tretiranje medikamentima

Mjera smanjenja 4: Izrada informativnih brošura

Bruceloza	Kontrola prometa goveda, ovaca, svinja	Kontrola mliječnih grla goveda	Isplata šteta od bruceloze	Neškodljivo uklanjanje životinja	Dezinfekcija kontimiranog prostora
Kontrola prometa goveda, ovaca, svinja	6				
Kontrola mliječnih grla goveda		5			
Isplata nastalih šteta od bruceloze			5		
Neškodljivo uklanjanje zaraženih životinja				4	
Dezinfekcija kontimiranog prostora					4

Nakon što je završeno rangiranje parova, popunite sljedeći prostor prema prioritetu mjera koji su odredili učesnici:

Mjera spremnosti 1: Kontrola prometa goveda, ovaca, svinja

Mjera spremnosti 2: Kontrola mliječnih grla goveda

Mjera spremnosti 3: Isplata nastalih šteta od bruceloze

Mjera spremnosti 4: Neškodljivo uklanjanje zaraženih životinja

Mjera spremnosti 5: Dezinfekcija kontimiranog prostora

12. Koje se mjere trenutno NE preduzimaju, ali bi mogle spriječiti, smanjiti i/ili pomoći da se izgradi bolja spremnost za odgovor na učinak ovog biološkog hazarda na poljoprivredu. Odgovore unesite u sljedeću tabelu:

Vrsta biološkog hazarda	Vrsta usjeva/ životinja	Mjere sprečavanja	Mjere smanjenja	Spremnost za mjere boljeg odgovora
<i>Erwinia amylovora</i>	Jabučaste voćke (jabuka, kruška i dunja)	Izbor rezistentnih i tolerantnih sorti, izbor rezistentnih i tolerantnih podloga	Korišćenje prognoznih metoda, obuka farmera za sprovođenje integralnih mjera suzbijanja, integralna proizvodnja jabučastog voća	Spremnost na visokom nivou uz odgovarajuću edukaciju i finansijsku podršku
Varosa (<i>Varoa destructor</i>)	Pčelinje zajednice	Redovan pregled i pravovremen tretman oksalnom kiselinom i varolikom	Tretiranje medikamentima	Spremnost na visokom nivou uz odgovarajuću edukaciju i finansijsku podršku
Bruceloza	Goveda, ovce i svinje	Vakcinacija životinja	Program posebnog nadzora, pojačan nadzor kretanja životinja, edukacija farmera	Spremnost na visokom nivou uz odgovarajuću edukaciju i finansijsku podršku

13. Zbog čega se trenutno ne preduzima, ali bi mogla pomoći smanjenju štete i gubitaka u poljoprivredi? Ili, šta je potrebno da bi se provela ova mjera/praksa/tehnika vezana za poljoprivredu koja može spriječiti, smanjiti i/ili pomoći da se izgradi bolja spremnost za odgovor na učinak ovih bioloških hazarda i smanji količina štete i gubitaka u poljoprivredi?

Vrsta biološkog hazarda	Vrsta usjeva/ životinja	Vrsta mjere	Zbog čega se ova mjera/praksa/tehnika vezana za poljoprivredu trenutno ne provodi?	Šta je potrebno da bi se pomoglo da se ova mjere provede?
<i>Erwinia amylovora</i>	Jabučaste voćke (jabuka, kruška i dunja)	Korišćenje prognoznih metoda, obuka farmera za sprovođenje integralnih mjera suzbijanja, izbor rezistentnih i tolerantnih podloga, integralna proizvodnja jabučastog voća	Nedostatak finansijskih sredstava i nedostatak odgovarajuće edukacije	Obezbjediti odgovarajuća finansijska sredstva i odgovarajuću edukaciju
Varosa (<i>Varoa destructor</i>)	Pčelinje zajednice	Redovan pregled i pravovremen tretman oksalnom kiselinom i varolikom	Nedostatak finansijskih sredstava i nedostatak odgovarajuće edukacije	Obezbjediti odgovarajuća finansijska sredstva i odgovarajuću edukaciju
Bruceloza	Goveda, ovce i svinje	Vakcinacija životinja, program posebnog nadzora, pojačan nadzor kretanja životinja, edukacija farmera	Nedostatak finansijskih sredstava i nedostatak odgovarajuće edukacije	Obezbjediti odgovarajuća finansijska sredstva i odgovarajuću edukaciju

Napomena: Nastojte biti vrlo konkretni: nemojte samo reći «novac» ili «obuka», nego budite konkretniji u pogledu vrste obuke, znanja koje je poljoprivrednim proizvođačima potrebno, ili pilot testiranje u praksi? Da li bi poljoprivredni proizvođači bili voljni odvojiti vrijeme i nastojanja da na zemljištu testiraju ovu praksu, itd.?

Rangiranje parova

Nakon što su spomenute sve te mjere sprečavanja/smanjenja/spremnosti koje se još uvijek ne provode, ali imaju potencijal da pomognu u smanjenju obima štete i gubitaka u poljoprivredi, moguće je uraditi vježbu rangiranja parova kako bi se bolje shvatilo koje se mjere smatraju visoko prioritetnim, a čiji je prioritet niži. Vidi priručnik za alatke za participativnu ruralnu procjenu.

<i>Erwinia amylovora</i> – uzročnik bakterijske plamenjače jabučastih voćaka	Korišćenje prognoznih metoda	Obuka farmera za sprovođenje integral. mjera	Izbor rezistentnih i tolerantnih sorti	Izbor rezistentnih i tolerantnih podloga	Integralna proizvodnja jabučastog voća
Korišćenje prognoznih metoda	6				
Obuka farmera za sprovođenje integralnih mjera suzbijanja		3			
Izbor rezistentnih i tolerantnih sorti			5		
Izbor rezistentnih i tolerantnih podloga				4	
Integralna proizvodnja jabučastog voća					2

Nakon što je završeno rangiranje parova, popunite sljedeći prostor prema prioritetu mjera koji su odredili učesnici:

Mjera sprečavanja 1: Korišćenje prognoznih metoda

Mjera sprečavanja 2: Izbor rezistentnih i tolerantnih sorti

Mjera sprečavanja 3: Izbor rezistentnih i tolerantnih podloga

Mjera sprečavanja 4: Obuka farmera za sprovođenje integralnih mjera suzbijanja

Mjera sprečavanja 5: Integralna proizvodnja jabučastog voća

<i>Varosa(Varoa destruktora)</i>	Redovan pregled i tretiranje oksalnom kiselinom	Sakupljanje i uništavanje zaraženih jedinki	Tretiranje medikamentima	Obuka farmera za preduzima- nje integralnih mjera suzbijanja
Redovan pregled i tretiranje oksalnom kiselinom	6			
Sakupljanje i uništavanje zaraženih jedinki		4		
Tretiranje medikamentima			5	
Obuka farmera za preduzimanje integralnih mjera suzbijanja				2

Nakon što je završeno rangiranje parova, popunite sljedeći prostor prema prioritetu mjera koji su odredili učesnici:

Mjera spremnosti 1: Redovan pregled i tretiranje oksalnom kiselinom

Mjera spremnosti 2: Tretiranje medikamentima

Mjera spremnosti 3: Sakupljanje i uništavanje zaraženih jedinki

Mjera spremnosti 4: Obuka farmera za preduzimanje integralnih mjera suzbijanja

Bruceloza	Vakcinacija životinja	Program nadzora	Edukacija farmera	Pojačan nadzor kretanja životinja
Vakcinacija životinja	6			
Program posebnog nadzora		4		
Edukacija farmera			4	
Pojačan nadzor kretanja životinja				5

Nakon što je završeno rangiranje parova, popunite sljedeći prostor prema prioritetu mjera koji su odredili učesnici:

Mjera smanjenja 1: Vakcinacija životinja

Mjera smanjenja 2: Pojačan nadzor kretanja životinja

Mjera smanjenja 3: Program posebnog nadzora

Mjera smanjenja 4: Edukacija farmera

Korišćenje institucionalne vježbe s Vennovim dijagramom

Institucionalna vježba s Vennovim dijagramom pomaže da se bolji shvati koje su lokalne grupe i organizacije, kao i vanjske organizacije, uključene u aktivnosti općine/sela na upravljanju rizikom od katastrofa, s posebnim fokusom na poljoprivredu. Može pomoći da se bolje shvate njihovi institucionalni kapaciteti, ali i percepcije pripadnika zajednice o obimu njihove podrške ili pomoći.

Napravite rekonstrukciju Vennovog dijagrama kako su ga nacrtali učesnici, naprimjer, nešto slično ovom primjeru:

Popunite sljedeću tabelu:

Koje su lokalne i vanjske organizacije značajne za općinu/selo X, posebno za poljoprivredu?	Koliko su značajne? [Da li ih treba staviti u mali, srednji ili veliki krug?]	Zašto? Koju vrstu aktivnosti ili mjera provode u podršci općini, posebno sektoru poljoprivrede, da bi se spriječilo, smanjilo ili izgradila bolja spremnost za utjecaj bioloških hazarda?
Civilna zaštita	Izrazit značaj - veliki krug	Centar za uzbunjivanje, pomoć na terenu itd.
Veterinarska stanica Sanski Most	Izrazit značaj - veliki krug	Preventiva elementarnim katastrofama
Vatrogasne jedinice	Izrazit značaj - veliki krug	Pomoć na terenu
JU Poljoprivredni zavod USK-a	Izrazit značaj - veliki krug	Pomoć na terenu
Zemljoradnička zadruga „Agrisan“	Izrazit značaj - veliki krug	Pomoć na terenu

OPĆINSKI NAČELNIK

Faris Hasanbegović, prof.